

donderdag

03.11.2011

20.00 Kamermuziekzaal

19.15 Inleiding door Ignace

Bossuyt

Arion

Vivaldi. Chiaroscuro

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografie

Het Canadese Arion werd opgericht in 1981 en is het enige barokorkest op historische instrumenten in Québec. De musici blinken uit door hun heldere en frisse interpretaties van het barokke repertoire, en door hun oog voor detail. De groep verzorgt een prestigieuze concertreeks in Montréal, met de medewerking van internationaal gerenommeerde dirigenten zoals Stefano Montanari, Jaap ter Linden, Gary Cooper en Elizabeth Wallfisch.

De discografie van Arion telt zo'n 26 opnames van barok en klassiek repertoire, zowel in kamermuziekbezetting als in orkestformatie. Met niet-aflatend enthousiasme maakt Arion luisteraars over de hele wereld warm voor oude muziek. Zo is het ensemble partner van de website www.early-music.com, gewijd aan de promotie en spreiding van artiesten binnen de historische uitvoeringspraktijk.

Uitvoerders en programma

Arion:

Claire Guimond: traverso en artistieke leiding

Mathieu Lussier: fagot

Jaap ter Linden: cello

Chantal Rémillard: viool

Tanya LaPerrière: viool

Ellie Nimeroski: altviool

Nicolas Lessard: contrabas

Hank Knox: klavecimbel

Sylvain Bergeron: luit

—

Antonio Vivaldi (1678-1741)

Concerto in G 'Alla Rustica' voor strijkers en basso continuo, RV151

- Presto
- Adagio
- Allegro

Antonio Vivaldi

Concerto in a voor fagot, strijkers en basso continuo, FVIII nr. 7, RV497

- Allegro molto
- Andante molto
- Allegro

Antonio Vivaldi

Concerto in D 'Il Gardellino' voor fluit, strijkers en basso continuo, RV428

- Allegro
- Cantabile
- Allegro

— pauze —

Antonio Vivaldi

Concerto in g voor cello, RV416

- Allegro
- Adagio
- Allegro

Antonio Vivaldi

Concerto in g 'La Notte' voor fluit, fagot, twee violen en basso continuo, RV104

- Largo
- Fantasi: (presto) – largo – andante
- Presto
- Largo
- Allegro

Antonio Vivaldi

*Triosonate 'La Follia', RV63:
'thema en variaties'*

Vivaldi in clair-obscur

De *Vier Jaargetijden* zijn niet alleen Vivaldi's populairste vioolconcerti, maar ook de bekendste met een titel. Ca. 50 van zijn meer dan 500 concerti zijn voorzien van een opschrift, vaak een verwijzing naar een buitenmuzikaal gegeven dat de componist inspireerde tot klanknabootsingen (bijvoorbeeld van vogelgeluiden of stormgeweld), en tot sfeerscheppende of illustratieve effecten (zoals jachttaferefen en ijspret).

Een bevoorrechte inspiratiebron was uiteraard de natuur, zoals in *de Vier Jaargetijden*. In de barokperiode was het volks-pastorale een bijzonder geliefde topic, niet alleen in de vocale, maar ook in de instrumentale muziek. Een van zijn kleine concerti voor strijkers, zonder uitgesproken solopassages, betitelde Vivaldi '**Alla Rustica**' (RV151). Dit concerto is een voorbeeld van een 'concerto ripieno' ('voor het voltallige ensemble'). Zoals de meeste van Vivaldi's soloconcerti zijn ook 'concerti ripieni' driedelig, maar elk deel is sterk ingekort. Het eerste deel van het concerto 'Alla Rustica' is een snedig *perpetuum mobile* (een compositie die van begin tot einde in eenzelfde levendig tempo staat, met noten van gelijke waarde) in de maat van 9/8, een van de typische metra die verbonden zijn met het pastorale. Het middendeel fungeert als een akkoordische overgangspassage naar de dansante finale.

De vogelzang — muziek die rechtstreeks uit de natuur komt — heeft componisten van oudsher aangetrokken. In de late 14e eeuw ontstond een vocaal repertoire, waarin kwistig werd getsjilpt en gekird (het zogenaamde 'vogelvirelai'). In de 16e eeuw schreef de Franse componist Clement Janequin een programmatisch chanson, *Le chant des oiseaux*. Een van de bekendste

klavecimbelwerkjes van Jean-Philippe Rameau, Vivaldi's Franse tijdgenoot, bootst het gekakel van de kip na (*La poule*). Vivaldi op zijn beurt imiteert het gezang van de distelvink in het concerto '**Il Gardellino**' voor fluit en strijkers (RV428). In de twee hoekdelen kwinkeleert de fluit er lustig op los met arpeggio's (muzikale versiering waarbij de noten van een akkoord na elkaar worden gespeeld, letterlijk 'als bij een harp'), trillers en snelle figuurtjes. In het middendeel overheerst de pastorale rust in een heerlijk 'cantabile'.

Een buitenmuzikaal 'programma' kan de aanleiding zijn tot de versterking van een conventie, zoals in het concerto '**La Notte**' (RV104) voor traverso, fagot, twee violen en basso continuo. De stereotiepe opbouw van Vivaldi's concerti is driedelig, in de vaste opeenvolging snel-langzaam-snel. Hij wijkt hier zeer zelden van af. Het concerto 'La Notte' is echter vierdelig, met een toegevoegd langzaam deel als inzet. Bovendien wisselt Vivaldi het tempo in het tweede deel van *presto* naar *largo* en opnieuw naar *presto*. De verklaring ligt uiteraard in het programma: het eerste, langzame deel roept een nachtelijke sfeer op. Bij het tweede deel, met de tempowisseling, noteert Vivaldi '*Fantasmî*': geesten of grillige voorstellingen en onvoorspelbare dromen. In het volgende, langzame deel daalt eindelijk de verlossende rust van de slaap neer (*Il sonno*) – prachtige, pure sfeerschepping. Zoals gebruikelijk eindigt het concerto met een snelle finale (*Allegro*), die nog onrust uitstraalt, maar ook de vreugde van de nakende dageraad lijkt op te roepen. De dominante solist is de traverso, die echter af en toe het gezelschap krijgt van de fagot, een instrument dat zich vooral dankzij Vivaldi steeds meer wist los te maken van zijn functie als louter ondersteunende baspartij.

De emancipatie van de fagot als solo-instrument blijkt vooral uit de 40 concerten die Vivaldi voor het instrument schreef. In het **Concerto in a voor fagot, strijkers en basso continuo** (RV497) is een componist aan het woord die het soloconcerto heeft verheven tot instrumentaal theater, rijk aan contrasten, dramatisch, lyrisch én virtuoos, in aansluiting bij de opera. Deze op het theater geënte aanpak blijkt al bij de inzet van het eerste deel, dat begint met een shockeffect. De typisch vivaldiaanse ritmische 'drive' wordt plots verstoord door een rustige passage, waarna de snelle inzet terugkeert. Vivaldi introduceert dadelijk twee contrasterende karakters: de luisteraar wordt voorbereid op een diepzinnig stuk – en dat is het ook. De schitterende partij voor fagot is uiteraard virtuoos, maar vooral opvallend is de dialoog tussen de solist en het ensemble. Ook dit is theater op zijn best: een dialoog, nu eens als samenspraak, dan weer als tegenspraak. In het tweede deel blijft de ernst domineren: Vivaldi begint in de 'geleerde stijl', in een contrapuntisch of polyfoon samenspel tussen de strijkers, wat eerder zeldzaam is in zijn concerten. Het derde deel is een opzweepende, karaktervolle finale, alweer met een boeiende relatie tussen de solist en zijn partners.

Vivaldi's onweerstaanbare ritmische stuwung is het waarmerk van de twee snelle hoekdelen in het **Concerto in g voor cello** (RV416).

Vivaldi haalde in zijn concerten zowel de fagot als de cello uit hun overwegend begeleidende rol. In zijn (meer dan 20) concerten voor cello exploreert hij op exemplarische wijze alle registers van de cello, van laag tot hoog, met een ongeëvenaarde zin voor kleurcontrasten. Dit blijkt onder meer uit het langzame middendeel, met een intens geladen zanglijn, die pas in de slotmaat tot rust komt. In de aanstekelijke, dansante finale geeft Vivaldi

de solist volop de gelegenheid zijn technisch kunnen te demonstreren.

Vooraleer Vivaldi zich waagde aan de uitgave van concerten, liet hij eerst van zich horen met de publicatie van een reeks van 12 triosonates, die als opus 1 in 1703 in Venetië verscheen. Hiermee nam Vivaldi – en zijn uitgever – geen risico's. De triosonate voor twee violen en basso continuo was een 'gevestigde waarde', waarmee heel wat componisten het muzikale strijdperk betraden. De immens populaire triosonates van Arcangelo Corelli, die tussen 1681 en 1694 in vier volumes waren uitgegeven, stonden hiervoor model. In 1700 volgde Corelli's set van 12 sonates voor viool, met als laatste een variatieroom op de basformule bekend als *La Follia*. Deze sonate inspireerde Vivaldi tot zijn eigen **La Follia** (RV63), als afsluiting van zijn triosonates, opus 1. Met twee violen in plaats van een, zoals bij Corelli, kon Vivaldi de dialoog sterker in de verf zetten. Ook de cello brengt hij geregeld als solist op het voorplan. Het is een briljante compositie, bestaande uit 21 variaties op een gelijkblijvend basstramien. Alle technische en expressieve lagen boort Vivaldi aan: virtuositeit en drama, springerige ritmiek en introverte lyriek.

Ignace Bossuyt

Venetië en de kunsten ten tijde van Vivaldi

Antonio Vivaldi is niet de enige kunstenaar die spontaan geassocieerd wordt met het barokke Venetië. In zijn tijd herbergde de stad ook heel wat andere artiesten in de meest uiteenlopende disciplines. Johan Huys houdt gelijke tred met de FOCUS VIVALDI en stelt bij elk concert een andere artistieke Venetiaan aan u voor.

Giovanni Battista Tiepolo (1696-1770)

In de 18e eeuw was Venetië een vaste pleisterplaats in het reisprogramma van vooral Engelse toeristen. De afzetmogelijkheden voor *vedute* (Italiaans voor 'topografische gezichten'), een genre dat door Canaletto, Francesco Guardi en hun volgelingen tot bloei was gebracht, waren dan ook erg groot. Bijna al deze schilders ondergingen de invloed van andere Venetiaanse kunstenaars, in het bijzonder van Guardi's beroemde zwager Giovanni Battista Tiepolo (1696-1770). Tiepolo was een telg van een rijke familie die, hoewel hij een tijd in de leer was gegaan bij Gregorio Lazzarini (1655-1730), toch hoofdzakelijk autodidact was. Zijn eerste fresco, *De verheerlijking van St.-Theresa* in de Chiesa degli Scalzi, dateert van 1720. Zoals destijds gebruikelijk werkte hij niet alleen. Zo werden architecturale en ornamentale details meestal geschilderd door Girolamo Mingozzi (ca. 1688-ca.1766). Omstreeks 1730 was Tiepolo zowat de meest gevraagde frescoschilder van zijn tijd. Van 1750 tot 1753 werkte hij, samen met zijn beide zonen, Giovanni Domenico en Lorenzo, aan de befaamde beschildering van de bisschoppelijke residentie in Würzburg, die door Balthasar Neumann was gebouwd. Vooral de allegorische voorstellingen op het plafond van het monumentale trappenhuis zijn vandaag wereldberoemd. Van 1753 tot 1761 was Tiepolo opnieuw actief in zijn geboortestad Venetië, en in 1762 vertrok hij met zijn zonen naar Madrid om er in opdracht

van Karel III het koninklijke paleis met de nodige fresco's te verluchten. Zijn laatste levensjaren werden overschaduwed door allerlei intriges en jaloezie (onder meer van de Dresdense schilder Raphaël Mengs). Tiepolo overleed in Madrid op 27 maart 1770. Stravinsky beweerde ooit geringschattend dat Vivaldi 500 maal hetzelfde concerto componeerde. Naar analogie met die bewering zou men over Vivaldi's beroemdste tijd- en stadsgenoot Tiepolo kunnen zeggen dat hij steeds opnieuw dezelfde onderwerpen schilderde, tekende of graveerde – gezien zijn enorme productie veel méér dan vijfhonderd keer.

Of beide beroemdheden elkaar ooit hebben ontmoet, is onzeker maar niet onwaarschijnlijk. Tiepolo was bijna 20 jaar werkzaam in Venetië en frequenteerde grotendeels dezelfde kringen als Vivaldi. Het is haast ondenkbaar dat Vivaldi zijn werk niet gekend en bewonderd zou hebben. Venetië was doordrongen van Tiepolo's kunst: in het Palazzo Labio schilderde hij taferelen uit de geschiedenis van Antonius en Cleopatra. Hij beschilderde de plafonds van het Palazzo Martinengo, van de kapellen Santa Theresa en Santa Maria della Pietà. In het Palazzo Papadopoli, het Palazzo Ducale en het Palazzo Crotta in de Scuola del Carmine, en in vele kerken waaronder die van San Paolo bevindt zich menig schilderij van zijn hand. Vivaldi kon er niet naast kijken!

Johan Huys

De apotheose van de Spaanse koninklijke familie, fresco van Giovanni Battista Tiepolo in het koninklijk paleis van Madrid.

Holland Baroque Society

vr 13.01.12 / 20.00 / Concertzaal
Holland Baroque Society & Rachel Podger / Vivaldi – La Cetra

De unieke energie en hoorbare speelvreugde van de Holland Baroque Society zijn nu al legendarisch. Voor dit Vivaldiproject werkt het gezelschap samen met de Engelse violiste en publieksliefeling Rachel Podger. Zij zet haar tanden in enkele vioolconcerti van Vivaldi's opus 9, *La Cetra*. Springlevende en aanstekelijke muziek, die klinkt alsof de inkt van Vivaldi's partituren nog maar nét droog is!

Ensemble Explorations

di 24.04.12 / 20.00 / Concertzaal
Ensemble Explorations & Roel Dieltiens / Vivaldi – Cellosonates

Vivaldi's cellosonates bevolken de minder bekende regionen van zijn oeuvre. Geheel ten onrechte: deze stukken zijn een ideale mix van kerk- en kamersonate en illustreren Vivaldi's perfecte beheersing van de cello. Op onnavolgbare wijze brengen Roel Dieltiens en zijn forse continuogroep deze prachtige muziek tot leven.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ontmoet u er ook de artiesten.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 7 ZAND 34 BRUGGE

Provincie
West-Vlaanderen

BRUGGE

FLUXYS
MUSIEK EN CULTUUR

MUZE
MUSE

Grensoverschrijdend netwerk voor
klassieke en hedendaags
klassieke muziek

DeMorgen
een open poort naar meer

Knack

Klara

COBRA

focus • wtv